

Любомир Найденов

Пленителни, живописни,
сладкодумни, омайни и
неспокойни...

Европейският романтизъм отприщи истинска литературна лавина и направи революция във фантастичната литература, чието богатство, дори днес, ние едва ли сме успели достатъчно да оценим, както и да проникнем във всичките ѝ пластовете и етапи. С появата на тази литература на въображението идеята за човека и онова, което го заобикаля, е обновения. Фантастичното в литературата е една нова и оригинална форма, един нов начин, който приема удивителното тогава, когато въображението, вместо да превърне в мит една логическа мисъл, ни дарява с привиденията от нашите сънища, разкрива ни многобройните лица на неизвестното, на илюзиите, на страха, на които ние сме подвластни. Всички френски писатели от миналия и този век, познати и непознати, са захранвали с него произведенията си... Нека не забравяме все пак, че първият лауреат на известната престижна награда „Гонкур“ от 1903 година е Джон-Антоан Но за романа му „*Вражеска сила*“, който е... фантастика! Днес трудно бихме си представили подобна съдба да застигне такова произведение, въпреки че преди няколко години романът „Свинщини“ на Мари Дарийосек възбуди спорове в литературните среди що за жанр е това...

Кребийон, Сирано дьо Бержерак, Франсоа Вийон, Сиприен Берар, а по-късно и техните последователи Виктор Юго, Александър Дюма, Барби д'Орвили, Шарл Бодлер, Жорж Санд, Шарл Нодие, Петрюс Борел, Теофил Готие, Проспер Мериме, Пол Февал, Мопасан, Балзак... всички те в по-голяма или по-малка степен са били привлечани от фантастичното, нека го наречем условно – от литературата на въображението. Колкото до демонологията и вампиризма – те неминуемо присъстват в техните ранни и за съжаление не така известни произведения... Което за сетен път ни доказва, че фантастичната литература е литература, която е процъфтявала и устояла във всички епохи, а днес тя отговаря на вкуса на новото време.

Съвременният човек винаги се движи в границите на един свят, вмъкнат между реално и въображаемо. И ако този реален свят не му позволява да премине същите тези граници, да излезе отвъд, то литературата на въображаемото го прави съпричастен на свръхестественото, на фантастичното. Така той успява да вкуси от сладостните забранени плодове, да се наслади на една фикция, която материализира в неговото въображение образи от някакво друго, непознато измерение.

Към 1830 година френските романтици са привлечени от свръхестественото, а за някои то е дори сатанинско, начало. Всички те пишат своите „ужасяващи“, „вамписки“ истории, използвайки похватите на

така разпространения тогава жанр. В „Цветя на злото“ Бодлер възпява „Метаморфозите на вампира“; сънят предлага на Жерар дьо Нервал („Орелия“) възможността да се пренесе в един втори живот; няма граници между съня и реалитета, между живота и смъртта – „Вера“ на Вилие дьо Лил-Адам; читателят ще присъства на трансформациите на хора в животни – „Локиш“ на Проспер Мериме и „Водачът на глутницата“ на Александър Дюма... По-късно Ги дьо Мопасан, Жул Верн, Борис Виан ще доразвият темата за ликантропията, но каквото и да е, ако ежедневието ни е лишено от великолепието и магията на отдавна отминалите времена, то творецът на въображаемото възкресява за нас невероятния свят на митове и легенди, обновява го и ни подмладява...

Верни последователи на тази традиция са ЕРКМАН-ШАТРИАН – псевдоним на двама романисти и драматурзи, обединили се в литературен тандем, може би единствен в света по своята оригиналност...

Емил Еркман (1822–1899), роден във Фрайбург, и Александър Шатриан (1826–1890), роден в Грансолда, малко предградие на Фалсбург, се срещат по време на следването си в колежа във Фрайбург. Литературното им сътрудничество започва през 1847 година. Общият план на романите бива замислян съвместно, след което Еркман, който дава идеите, се оттегля в провинцията и пише сам. *„Всичките ни романи са плод на лични спомени и разкази, чути от нашите бащи, баби и дядовци, от роднини, приятели и познати! Може би съвсем малко съм идеализирал чутото и видяното, но нищичко не съм си измислял!...“* Признание, което едва ли често ще чуем от автор, разказващ за себе си... Тези признания обаче от друга страна ни позволяват да се насладим на многообразието и богатството от спомени и впечатления на Емил Еркман, при това дотолкова, щото на седемдесет години писателят твърдял, че имал на разположение в главата си поне още двеста готови идеи за нови романи...

Когато романът е окончателно завършен от Еркман, Шатриан получава ръкописа в Париж, коригира го, прави необходимите редакции, ако такива се налагат, понякога го довършва, след което се заема с публикуването му и започва ходенето по мъките из редакции и издателства...

Литературният им дебют е през 1848 година във вестник „Рейнски демократ“, където те започват да публикуват поредица от разкази и новели, подписани с името ЕРКМАН-ШАТРИАН. Още на следващата година същите тези разкази и новели ще бъдат събрани в сборниците *„Фантастични истории и разкази“* и неговото продължение *„Окултизмът Ханс Вейнланд“*.

Решаваща роля за налагането на все още малко познатите автори изиграва не кой да е, а самият Александър Дюма, който публикува в своя вестник „*Льо Мускетер*“ разказите им „*Наука и дарование*“ и „*Трите души*“, като охарактеризира младите дарования така: „*Те са пленителни, живописни, сладкодумни, омайни, неспокойни и дивни създания...*“

Това че Еркман-Шатриан са неспокойни и с будна гражданска съвест доказва тяхната пиеса „*Елзас от 1814*“, която след второто си представление в Страсбург, е забранена „... по съображения за национална сигурност!“. Твърдите републикански убеждения на авторите им донасят както всенародно одобрение, така и остри, хапливи критики, на моменти дори и обиди, от страна на една консервативна преса, обвинила ги за „писатели-антипатриоти“.

Първият истински значим успех на литературния тандем идва през 1859 година с публикуването на „*Прославеният доктор Матеус*“, следват „*Разкази от планините*“ 1861, „*Господин Даниел Рок*“ 1862, „*Изповедта на един кларинетист*“ 1865.

Като цяло творчеството на двамата може да се раздели на два цикъла: *Популярни разкази и романи*, където се включват сборниците „*Разкази от брега на Рейн*“ – 1862; „*Приятелят Фриц*“ – 1864; „*Историята на един обикновен човек от народа*“ – 1865; вдъхновение за които черпят от древните френски и германски предания, легенди и митове, както и от действителността в родните им провинции Елзас и Лотарингия.

В другия цикъл, *Национални романи*, биха могли да се включат още десетина романа: „*Лудият Йегоф*“ – 1862; „*Госпожа Тереза*“ – 1863; „1813 – историята на един новобранец“ – 1864; „*Ватерло*“ – 1865; в които преобладаващо чувство е патриотичното (отразени са славните дни на Наполеоновата епопея, видени през погледа на хората от народа) и които жънат небивал успех след анексирането на Елзас от Германия през 1831 година.

Никак не е маловажен за изтъкване фактът, че само за няколко месеца през 1865 година известният издател Етцел ще продаде милион и половина екземпляра от техните романи във Франция – тогава страна с население 38 милиона души, почти една трета от което е неграмотно!

Успехът им се затвърждава. Великолепното единство на мисълта им позволява да държат в ръце нишките на сюжета и характерите на своите герои, с еднакво умение да изпипват детайлите на фабулата и да режисират кулисите, като истински художници да извайват гънчиците

на мъжките и женските образи, диплите на дрехите, обстановката, да се докосват, при това с еднакво съвършенство, до всякакви теми – от така наречените селски, натуралистични разкази, до реалистичните новели, историческите и политическите романи, до описание на нравите и обичаите на епохата...

Не са малко и фантастичните им произведения, едно от които е „*Потомъкът на Върколака*“, където силата на въображението, задъханото действие и убедеността на авторите по нищо не отстъпват на творбите на Хофман или Едгар По.

Еркман-Шатриан обединяват литературните си дарования и сили, своята мисъл, оригиналност, лирическо вдъхновение и име с една-единствена цел – да пишат, да творят съвместно, да оставят след себе си ярка следа и едно творчество – нещо изключително в литературата.

При все това в личния си живот Еркман и Шатриан живеят разделени: Емил Еркман е ерген и рядко гостува в дома на Шатриан, който има семейство.

Четиридесетгодишното им приятелство бива засенчено от скарване в края на кариерата им – жестока и глупава старческа свада за още по-глупави материални претенции, довели до юридически спорове и съдилища.

„Не бива да оставяме последна дума да има забравата!“

Това са думи на авторите на „*Потомъкът на Върколака*“, повест, която ни пренася години назад във времето и пространството. Авторите навярно търсят приемственост още от рицарския епос, от творчеството на Шекспир и от завещанията на ненадминатите свои предшественици, ала вземат от тях само онова, което им е необходимо. За тях градът не е кипящ от живот свят, замъкът е просто подходящ живописен декор, сред който човек да се уедини от дразнещата го съвременна посредственост и да открие един нов, непознат свят. Драмата, разиграваша се в създадения от тяхното въображение замък Нидек, носи почти универсални послания, битката между доброто и злото (в която силите на мрака неведнъж са възтържествували) е сведена едва ли не до нравоучителния извод за неизбежното морално и духовно възмездие. Атмосферата обгръща не само описанията в повестта: перипетииите на сюжета се разстилат пред слисания читател като разклонения в наистина средновековен замък, свръхестествените явления въздействат, рушат стереотипите на възприемане, възпитавани от нравоучителните романи на XVIII век. Авторите са потърсили съвсем нов ключ за изграждането на композицията, съдбата на героите така изкусно е направлявана (словото им на

места ни се струва наистина назидателно, но на други е закачливо и човешки правдиво), че те излизат от властващите канони и заживяват собствен живот. Ала прокобното зло, единството между фантастично и правдоподобно, които ни очакват в „*Потомъкът на Върколака*“, съдържат и по-дълбок смисъл. Самият Шатриан се издава, когато споделя, че психологическата достоверност на персонажите би била непълна, ако вярата в свръхестественото не бъде показана докрай и като нещо естествено за епохата.

Ето как днес Еркман-Шатриан са повече от наши съвременници, които не само неуморно, увлекателно и сладкодумно ни разказват своята приказка, предвкусвайки още далеч преди други жанра „фентъзи“, но с помощта на волната реч и вълшебната формула на въображението, открили истинското си призвание да бъдат Пазители на Словото, те даряват героите си с чувствеността на съвременния, но и на вечния човек. Със спецификата на изказа си тяхната проза ни носи освен радостта от пътуването в един нереален (и все пак реален!) свят, още и навика да съумеем да проследим интуитивно странните магически пътища, които ни водят към него – свят на далечни свободи и многозначни асоциации.

Така че нека се настаним удобно, нека се оставим да ни увлече поетичният водовъртеж на този омаен, очарователен разказ, нека надзърнем зад завесата на ежедневието и привидностите и се пренесем отвъд...

КРАЙ

© 2000 Любомир Найденов

Източник: Преводачът

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/5517>]